

Ignace Demaerel

Ignace Demaerel is godsdienstleraar en auteur.

Kerstmis: christelijk, heidens of platte commerce?

maandag 17 december 2012 om 07u40

De kerstdagen komen er spoedig weer aan, euh nee: ze zijn in de praktijk al sinds november bezig! De goede Sint was nog niet eens aangemeerd of de kerstman kwam hem het gras voor de voeten wegmaaien. De kleuterjuffen van tegenwoordig zitten met de handen in het haar wat ze hun kleuters nu nog moeten wijsmaken. We leven in een wereld die doldraait, moet het nog gezegd? Maar naarmate 25 december nadert, stijgt toch weer de feestkoorts en de roes die ons in haar greep probeert te krijgen: alle boodschappen die nog moeten gebeuren, de uitvoerige maaltijden die bereid moeten worden, de lijsten met cadeautjes...

Hebt u ook zulke gemengde gevoelens rond Kerst? Moet u ook naar 3, 4, 5 kerstfeesten? Ziet u ertegen op, en hoopt u stillitjes dat ze snel voorbij zullen zijn? Bent u na enkele dagen ook "feestmoe" en hoopt u dat het normale leven snel mag terugkeren? Voelt u ook hoe die massa's reclamefolders een agressieve aanslag zijn op uw gezinsbudget, en uw eindejaarspremie zo snel mogelijk uit uw zakken willen troggelen?

Is er iets aan de hand met onze manier van kerstvieren? Als mensen ertegen opzien om te feesten, moet er toch echt iets grondig mis zijn, of niet? Misschien is het toch even nuttig om ons ook eens af te vragen waaróm we eigenlijk al die feesten vieren. Wat is nu alweer de oorsprong van kerst? Weten de meesten het nog? Of vieren we om te vieren? De uitbundige weelde van de feestmenu's staat in schril contrast met die eerste kerst, dat kindje in die kribbe in die stal. Kerst tegenwoordig is een mengeling van christelijke elementen, heidense gebruiken en een grote dosis commerce erover uitgegoten. Laten we ze even op een rijtje zetten, om het geheugen op te frissen en te weten wat we vieren en waarom...

Het oorspronkelijke kerstverhaal vinden we terug in de evangelies, met name de eerste hoofdstukken van Mattheüs (de wijzen uit het Oosten en de kindermoord in Bethlehem) en Lukas (de volkstelling van Augustus en de herders in het veld). Dit 2000 jaar oude verhaal is geen zeemzoet sinterklaas-verhaaltje zoals het vaak wordt voorgesteld, maar barst van dramatische spanningen en zit vol dubbele bodems: de Zoon van God wordt geboren in een stal (of een grot). De Messias van Israël vindt geen plaats in de herberg: de langverwachte verlosser is niet welkom bij het uitverkoren volk. De God van het heelal is niet gewenst in zijn eigen schepping. Eeuwenoude profetische voorspellingen worden vervuld, maar niemand herkent het. De romantische kribbe met het zachte stro was in werkelijkheid een voederbak, met nog resten van de kwijl van de beesten eraan en misschien een hele nest insecten tussen het stro, een haard van infecties voor een tere zuigeling. Romantisch voor Maria? Een nachtmerrie, vergeleken met moeders die vandaag in een klinisch ziekenhuis bevallen en hun rozige baby in geurige dekentjes leggen – ze had er een trauma aan over kunnen houden.

Verder zijn er nog die mysterieuze wijzen uit het Oosten (= astrologen, sterrenaanbidders, en dus heidenen!): zij hadden honderden kilometers gereisd en vonden de pasgeboren koning, terwijl de hogepriesters in Jeruzalem (zij die het het eerst hadden moeten weten!), geen clou hadden van wat er gebeurde. De engelen verschenen niet aan de religieuze of politieke elite, maar aan ruwe, bonkige herders in de marge van de maatschappij. Koning Herodes hoorde er wel van, maar wou het kind vermoorden uit paranoïde jaloezie, en toen dat misliep, besloot hij dan maar alle kindjes van Bethlehem te laten ombrengen: het steekt niet op enkele tientallen, hé? De Joodse historicus Flavius Josephus bevestigt dit gewetenloze karakter van Herodes, die ook twee van zijn tien vrouwen en drie van zijn zonen liet executeren. Jozef en Maria vluchtten in de nacht naar Egypte, en dat maakte van Jezus in zijn eerste levensjaren een politieke vluchteling, een asielzoeker, een gelukkig-wel-begeleide minderjarige. In Egypte werd op Joden neergekeken: Jezus zal zeker ongestrijdheid en racisme aan den lijve ervaren en gevoeld hebben. Kortom, genoeg stof, inspiratie en suspense voor een dramatische film à la "Lord of The Rings", of niet?

Maar behalve een verdwaalde kerststal en wat kitscherige kerstfiguurtjes zien we hier niet zoveel meer van vandaag, of wel? Kerst werd in de loop der eeuwen overwoekerd door een aantal heidense elementen. Ook even op een rijtje zetten. Het eerste probleem is dat we nog onmogelijk de exacte datum van de geboorte van Jezus kunnen achterhalen, omdat de Bijbel bijna geen aanwijzingen geeft. Het jaar “één” werd (met terugwerkende kracht) berekend door de monnik Dionysius Exiguus (in het jaar 525), maar latere historici ontdekten dat hij zich vergist had.

Verschillende herberekeningen wijzen het jaar 4, 6 of 7 vóór Christus aan, maar zeker is er geen enkele. Ten tweede wordt ook nergens de dag of de maand vermeld in de evangeliën: het zou dus evengoed in maart als in september kunnen geweest zijn. Waarom is het dan 25 december geworden? Hier begint onze heidense invloed al: 21 of 25 december was in de eerste eeuwen reeds een bestaand feest: de Germanen vierden midwinterfeest of de winterzonnenevend (de joelfeesten), om het duister te verjagen of het licht te begroeten. Plastisch uitgedrukt: “Ocharme, de zonnegod wordt alsmaar zwakker, hij ziet er wat bleekjes uit, raakt 's morgens nog maar moeizaam uit zijn bed en mist de viriliteit om hoog in de hemel te klimmen. Laten we allemaal veel voor hem supporteren, hem veel offers brengen, en hopelijk zal hij weer aan de winnende hand raken in zijn strijd tegen de duisternis, anders gaat voor ons allemaal binnenkort het licht uit”.

Dezelfde feestelijkheden werden onder andere namen en met andere variaties gevierd in Egypte (Ra), Griekenland (Helios) en het Romeinse rijk (“Sol Invictus” en de Saturnaliën). Volksgewoonten zijn hardnekkig en taai, en in de loop van de eerste eeuwen is de gewoonte ontstaan om de geboorte van Jezus te vieren op precies deze dag. Er zijn natuurlijk ook enkele duidelijke parallellen: Jezus kwam ook in onze donkere wereld binnen als het “Licht voor de wereld”, en dit leek dus perfect inpasbaar. Deze strategie van de toenmalige kerk is natuurlijk dubieus en gevaarlijk, want als men beide met elkaar mengt, wat heeft de overhand in de hoofden en harten van de mensen: de christelijke inhoud of de heidense verpakking? Werd het een christelijk verhaal met een heidens sausje of een heidens verhaal met een christelijk sausje? In ieder geval, onze huidige kerstboom en de kerstballen zijn een restant van deze heidense gebruiken.

Onze derde lijn van invloed nu is van veel recenter datum. De kerstman, de rondborstige en goedlachse man, is de laatste decennia binnengeslopen en niet meer weg te denken uit onze feestelijkheden. Waarschijnlijk is hij een verbastering van Sinterklaas die door emigranten in de 17°-18° eeuw naar Amerika werd geëxporteerd, veranderd in “Santa Claus” en door Coca-Cola werd gehijacked: hij werd in 1930 door een snuggere reclamejongen herontworpen en kreeg dezelfde rood-witte kleuren als het Coca-Cola logo. Toch heeft hij ook enkele heidense trekjes, en krijgt enkele kenmerken mee van kabouters, elfen en oude goden, zoals Thor (die ook op een arrenslee rondreed en ergens ver in het noorden leek te wonen) en andere. Maar hij is ook een kindervriend, heeft een lange witte baard en deelt à volonté cadeautjes uit. Hij is dus een veramerikaniseerde versie van sinterklaas die helemaal ontkleed is van alle religieuze achtergrond en betekenis. Handig, niet? Zeker voor de commerce die iederéén in de winkel wil binnen krijgen, gelovigen, halfgelovigen, niet-gelovigen en andersgelovigen. Dus is de kerstman hier de ideale figuur: hij is neutraal en klantvriendelijk, zelfs nog méér dan sinterklaas (die af en toe stoute kindjes in zijn zak steekt).

Maar mogen we het verhaal over deze brave man ook eens kritisch onder de loep nemen? Is hij een historisch figuur of is er een waargebeurde kern? Helemaal niet! Een diepzinnig verhaal? Nog minder! Een boodschap van hoop of troost of vrede? Vér te zoeken! Een morele dimensie? Absoluut afwezig. Euh ja, blijft er nog iets over? Misschien wat sentimentaliteit, een goed gevoel en een vluchtige glimlach? Het is werkelijk een verhaal zonder enige inhoud, spanning, betekenis, zingeving, zonder enige moraal of diepgang. Net zoals het liedje van “Jingle bells”: leuk en swingend, maar zonder de minste boodschap, een toppunt van oppervlakkigheid! Dit is het product van commercie! Of had u iets hogers en nobelers verwacht? De god van het geld kent natuurlijk geen morele normen. Dit verhaaltje gaat erin als suikerwater, als limonade, zonder enige voedingswaarde. Ideaal voor de commerce is een grootste gemene deler, een zo vaag mogelijke figuur, waar niemand aanstoot aan kan nemen – we willen toch geen klanten afschrikken?! Er worden hier geen normen vervaagd: de normen worden wéggevaagd! Zoals de vroegere slogan van Delhaize “leef zoals je wil”: wie kan daar iets tegen hebben? Maar compleet inhoudsloos, nietszeggend, banaliteit troef. Bedoeld om mensen stroop aan de baard te smeren, een perfecte “feel good” boodschap.

Kortom, het is verbazingwekkend hoe de kerstman in enkele decennia het eeuwenoude kerstverhaal verdrongen heeft, hoe mensen een compleet onbenullig verhaal verkiezen boven wat 2000 jaar lang als “het beste nieuws aller tijden” werd beschouwd. Wat trekt ons aan in deze Coca-cola-heilige met een extreem hoog suikergehalte? In deze goedzakkige opafiguur die nooit “nee” kan zeggen en al onze kindjes rotverwent? Is deze halfgod-van-de-commerce misschien de perfecte “god gecreëerd naar ons beeld en gelijkenis”? Dan is dit niet vleidend voor de moderne mens! Is dit de beste levensbeschouwing en zingeving die we voor onszelf kunnen construeren? Is de kerstman-mythe de hoogste spirituele inhoud die we aan onze kinderen gaan meegeven? Zegt dit nu veel over de mens als zodanig, of over de hedendaagse mens of over een gecommmercialiseerde wereld? Alom klaagt men over de leegte, de zinloosheid, het nihilisme van sommige generaties die niets meer hebben om in te geloven, maar wie doet hier iets aan in de kersttijd? Wie wil er het oude verhaal nog eens van onder het stof halen? Of hangen we onze gevels en balkons liever vol met die sullige kerstmannen?

Onze huidige manier van feestvieren breekt alle records: de meest exclusieve soorten vlees, caviaar, champagne... gerechten die vroeger alleen koningen aten, komen binnen handbereik van iedereen (lijkt het althans!). Want feest vieren kunnen we wel, en we hebben zelfs helemaal geen reden meer nodig tegenwoordig. Ooit iemand gehoord van

crisis? En van solidariteit met de minderbedeelden? De gemiddelde Belg geeft 641 € uit aan de eindejaarsfeesten (sinterklaas + kerst), wat moet dat zijn voor een gezin met 4 kinderen: 3846 €? Ook de hoeveelheid kerstverlichting neemt spectaculair toe, in een tijd waar ze ons om de oren slaan over energie besparen. In Australië is in 2011 het wereldrecord kerstverlichting gebroken: een koppel uit het dorpje Forest Act heeft huis en tuin bedekt met 331.086 lampjes. Is deze uiterlijke verlichting dan bedoeld om de innerlijke duisternis te overschreeuwen of te camoufleren? Of moeten we een gat in de lucht springen als mensen in 2007 in Ierland een wereldrecord braken door 13.000 verklede kerstmannen bij elkaar te brengen? Moeten we enthousiast worden van die winkel in Canada die 25.000 verschillende kerstproducten aanbiedt? Is dit bedoeld om toe te voegen aan de "ondraaglijke lichtheid van ons bestaan"? Willen we daar collectief onze eenzaamheid mee verdoven en ons geweten dichtschroeien?

En toch: kerst kan een heerlijke tijd zijn! Een mens móet bij tijd en wijle feesten en vieren: gezelligheid, familie en vrienden, veel sfeer, lekker eten mag er zeker bij. Hier en daar komt er rond kerst wat meer vrede op aarde, en er zijn gelukkig ook nog vele nobele initiatieven voor minderbedeelden door talloze vrijwilligers die de handen uit de mouwen steken. Er zijn nog vele mogelijkheden om kerst op een zinvolle en hartverwarmende manier te vieren, en te weten waaróm we het weer allemaal doen. Het is nooit wijs als een beschaving de spirituele wortels die haar groot gemaakt hebben, vergeet of afhakt. Tot slot: als u ook de kerstman verkiest boven het authentieke kerstverhaal, kom dan niet klagen dat de wereld oppervlakkig wordt, OK?

Nieuwsbrief Knack Digitaal Voor abonnees Abonneren Knack Club Events Acties Aanmelden Registreren Jobs ImmoVlan.be Autovlan.be

Knack.be

Knack Nieuws Economie Beurs & Geld kanaal Z Lifestyle 50+ Entertainment Sport Bouwen & Renoveren

Opinie België Buitenland Cultuur Mensen Wetenschap Technologie Boeken Ondertussen Dossiers Beeldreportages Auto Planet Earth Gezondheid

Download hier de nieuwe Knack-app

Actuele Thema's » Amerikaanse presidentsverkiezingen » maandag 17 december 2012

Knack.be » Opinie » Columns » Ignace Demaerel » Kerstmis: christelijk, heidens of platte commerce? NL / FR MOBILE RSS ik zoek...

Ignace Demaerel

Ignace Demaerel is godsdienstleraar en auteur.

Kerstmis: christelijk, heidens of platte commerce?

maandag 17 december 2012 om 07u40

De kerstdagen komen er spoedig weer aan, euh nee: ze zijn in de praktijk al sinds november bezig! De goede Sint was nog niet eens aangemeerd of de kerstman kwam hem het gras voor de voeten wegmaaien. De kleuterjuffen van tegenwoordig zitten met de handen in het haar wat ze hun kleuters nu nog moeten wijsmaken. We leven in een wereld die doldraait, moet het nog gezegd? Maar naarmate 25 december nadert, stijgt toch weer de feestkoorts en de roes die ons in haar greep probeert te krijgen: alle boodschappen die nog moeten gebeuren, de uitvoerige maaltijden die bereid moeten worden, de lijsten met cadeautjes

LEES OOK:

- Ann Peuteman
- Bart Cornand
- Bertho Barnard
- Dirk Draulans
- Els Van Steenberghe
- Ewald Pironet
- Frank Hellemans
- Guido Lauwaert
- Han Renard
- Hubert van Humbeek
- Jacques Sys
- Jan Braet
- Jan Haeverans
- Jean-Pierre Rondas
- Johan Van Overveldt
- Lene Kemps
- Leo Neelis
- Luc Baltussen
- Luc Blyaert
- Marleen Finouist
- Patrick Martens
- Peter Vandewerdt

OPINIE

« Het kost Merkel alsmear meer moeite om haar afkeer voor Hollande niet al te ostentatief te laten blijken »
Johan Van Overveldt

« De manier waarop Amerika omgaat met vuurwapens is en blijft volkomen krankzinnig »
Tom Vandyck

« Etienne Vermeersch moet in zijn kruistocht tegen overbevolking op de andere kant van de levensloop focussen: de zijne »
Dirk Draulans

MEESTE REACTIES